

CONSILIUL NAȚIONAL PENTRU
ASISTENȚA JURIDICĂ GARANTATĂ DE STAT

STANDARDE

DE CALITATE ALE ACTIVITĂȚII
AVOCAȚILOR PE CAUZELE PENALE
CŪ IMPLICAREA COPIILOR ÎN
CONFLICT CU LEGEA

Victor ZAHARIA
Vasile ROTARU

Această lucrare este publicată în cadrul proiectului „O calitate mai bună a asistenței juridice garantate de stat prestate copiilor”, implementat de către Consiliul Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat în parteneriat cu Reprezentanța UNICEF în Republica Moldova. Opiniile expuse în prezenta lucrare nu reflectă neapărat punctul de vedere al finanțatorilor. Răspunderea pentru conținutul lucrării revine în totalitate autorilor acesteia.

Consiliul Național
pentru Asistența Juridică
Garantată de Stat

Autori:

Victor ZAHARIA,

doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova.

Vasile ROTARU,

doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova.

Responsabil de ediție:

Lilian DARII,

director executiv, Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat

Descierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Toate drepturile asupra publicației sunt rezervate Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat (CNAJGS).

Atât publicația, cât și fragmente din ea nu pot fi reproduse fără indicarea sursei.

CONSILIUL NAȚIONAL PENTRU ASISTENȚA JURIDICĂ GARANTATĂ DE STAT

MD – 2068, mun. Chișinău, str. Alecu Russo nr. 1 bl. "A", bir. 94

Tel./ fax (022) 31-02-84, e-mail: aparat@cnaigs.md, www.cnaigs.md

HOTĂRÂRE

Nr. 7 din 24 februarie 2015

Cu privire la aprobarea standardelor de calitate ale activității avocaților care acordă asistență juridică garantată de stat pe cauzele penale cu implicarea copiilor în conflict cu legea

În conformitate cu prevederile art.12 alin.(2) lit. j) și ale art. 13 alin. (5) din Legea nr. 198-XVI din 26 iulie 2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.157-160, art.614) și în temeiul pct. 4 lit. j) din Regulamentul Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat, aprobat prin ordinul Ministrului Justiției nr.18 din 24 ianuarie 2008, Consiliul Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat,

HOTĂRĂȘTE:

1. A aproba Standardele de calitate ale activității avocaților care acordă asistență juridică garantată de stat pe cauzele penale cu implicarea copiilor în conflict cu legea, conform anexei.
2. Prezenta Hotărâre se aduce la cunoștința Oficiilor Teritoriale ale Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat, avocaților și se publică pe pagina web a CNAIGS.

Președintele Consiliului

Victor ZAHARIA

Secretarul Consiliului

Olga RABEI

CUPRINS

PRELIMINARII	5
Capitolul 1 PRINCIPIILE APLICABILE ACTIVITĂȚII DE ACORDARE A ASISTENȚEI JURIDICE COPIILOR ÎN COFLICT CU LEGEA	6
1.1 Principii generale privind drepturile copilului aplicabile copiilor în conflict cu legea	6
1.2 Principii specifice justiției pentru copii	11
2.1 Acțiuni ce urmează a fi întreprinse până la întvederea cu copilul	13
Capitolul 2 ACȚIUNI CU CARACTER GENERAL ÎN CADRUL DOSARULUI PENAL	13
2.2 Recomandări privind activitatea avocatului în timpul primei întvederi cu clientul/ beneficiarul minor.....	14
2.3 Recomandări privind menținerea contactului și informarea copilului pe parcursul procesului penal .	17
2.4 Apărarea holistică.....	20
Capitolul 3 ASISTENȚA JURIDICĂ A COPILULUI ÎN COFLICT CU LEGEA ÎN CADRUL APLICĂRII MĂSURILOR PROCESUALE DE CONSTRÂNGERE	22
3.1 Activitatea avocatului în cadrul reținerii copilului	22
3.2 Activitatea avocatului în cadrul aplicării arestării preventive	23
3.3 Activitatea avocatului în cadrul aplicării altor măsuri procesuale de constrângere	26
Capitolul 4 ASISTENȚA JURIDICĂ A COPILULUI ÎN COFLICT CU LEGEA ÎN CADRUL URMĂRIII PENALE	27
4.1 Recomandări generale privind realizarea acțiunilor procesuale	27
4.2 Asistența copilului în cadrul acțiunilor desfășurate cu participarea nemijlocită a copilului.....	29
4.3 Acțiuni orientate spre aplicarea măsurilor alternative	31
Capitolul 5 ASISTENȚA JURIDICĂ A COPILULUI ÎN FAZA DE JUDECARE A CAUZEI	34
5.1 Pregătirea pentru examinarea cauzei în judecată.....	34
5.2 Participarea avocatului în cadrul examinării cauzei în fond.	37
5.3 Asigurarea drepturilor copilului în cadrul căilor de atac	39
Capitolul 6 ASISTENȚA JURIDICĂ A COPILULUI ÎN COFLICT CU LEGEA ÎN CADRUL PROCEDURILOR SPECIALE	41
6.1 Recomandări generale privind realizarea acțiunilor procesuale	41
6.2 Acordul de recunoaștere a vinovăției și judecarea cauzei în baza probelor administrate la umărirea penală	42
Capitolul 7 ASISTENȚA JURIDICĂ A COPILULUI ÎN CADRUL INSTITUȚIILOR CONEXE	44
7.1 Medierea.....	44
7.2 Probațiunea	46

PRELIMINARII

Funcția avocatului este de a oferi copilului o asistență juridică profesionistă, care să țină cont de particularitățile dezvoltării acestuia. Din partea sistemului de justiție, copiii trebuie să beneficieze de un tratament care să nu aibă un impact negativ pentru ei și, totodată, să ofere suficiente date care să permită luarea unei decizii în interesul superior al copilului și în interesele justiției.

Acest document conține un set de standarde aplicabile activității avocaților care acordă asistență juridică copiilor în conflict cu legea, menite să ofere, în primul rând, o ghidare minimă avocaților, pentru a asigura o prestație calitativă în apărarea drepturilor și intereselor copiilor.

Lucrarea pretinde să aibă rolul de ghid, însă nu-și propune să cuprindă standardele aplicabile atât adulților, cât și copiilor. Cu excepția unor momente care necesită a fi subliniate în mod deosebit, recomandările inserate conțin doar aspectele specifice interacționării și apărării copilului. De aceea, avocații vor considera aceste recomandări ca fiind adiționale la acțiunile pe care trebuie să le întreprindă în cazul reprezentării adulților. Respectiv, pentru a asigura o asistență calitativă copiilor în conflict cu legea, avocații vor ține cont și de recomandările existente în general privind apărarea pe cauzele penale, în special recomandările formulate în Ghidul Avocatului în Apărare (aprobat de Consiliul Uniunii Avocaților la 30.03.2012).

Din perspectiva particularităților de vârstă ale copiilor, ghidul atrage o atenție deosebită atât aspectelor legale, cât și celor de tactică care decurg din psihologia copilului.

Avocatul este obligat să țină cont de prezentele standarde, care, de rând cu alte standarde profesionale și norme legale, vor reglementa activitatea acestuia. Totodată, standardele nu sunt exhaustive, iar avocatul ar trebui să fie conștient că de la el se așteaptă nu numai conformitate, dar și diligență la exercitarea apărării copilului în conflict cu legea. Pe de altă parte, aceste standarde, ca și în cazul normelor legale, ar putea să nu fie complete sau perfecte. Avocatul trebuie să semnaleze cazurile în care un anumit standard acționează negativ asupra modului de reprezentare a clienților/beneficiarilor săi și să motiveze de ce acesta este în contradicție cu acordarea unei asistențe calitative.

1.1 PRINCIPII GENERALE PRIVIND DREPTURILE COPILULUI APLICABILE COPILOR ÎN CONFLICT CU LEGEA

● PRINCIPIUL NON-DISCRIMINĂRII

1.1.1 Copiii ar trebui considerați clienți/beneficiari cu drepturi depline, tratați la același nivel ca și clienții/beneficiarii adulți.

1.1.2 Copiii ar trebui considerați și tratați ca deținători de drepturi depline (cu puținele excepții expres prevăzute de legislația procesual penală) și trebuie să fie abilitați de avocat să-și exercite toate aceste drepturi într-un mod care să ia în considerare capacitatea lor de discernământ, precum și circumstanțele cazului.

1.1.3 În acordarea asistenței juridice copiilor în conflict cu legea, interesele legitime ale acestora sunt supreme și obligația profesională a avocatului este de a reprezenta copilul, și nu părinții/adulții care l-au angajat.

1.1.4 Avocatul nu va avea alte standarde de comunicare, informare și relaționare cu copiii clienți/beneficiari decât excepțiile dictate de particularitățile de vârstă ale acestor clienți/beneficiari care impun de cele mai multe ori o activitate de asistare sporită.

1.1.5 Avocatul se va asigura că în acordarea asistenței juridice va reprezenta în măsură egală copiii în conflict cu legea fără a face deosebire pe bază de sex, rasă, origine etnică, vârstă, limbă, religie, convingeri politice sau de altă natură, origine națională sau socială, context socioeconomic, statut al părintelui (părinților), asociere cu o minoritate națională, proprietate, naștere, orientare sexuală, identitate sexuală sau orice alt criteriu.

1.1.6 Avocatul va lua în considerare că pentru unii copii ar putea fi necesară acordarea unei protecții sau asistențe specifice copiilor mai vulnerabili, cum ar fi copiii migranților, ai refugiaților și ai solicitanților de azil, copiii neînsoțiți, copiii cu handicap, copiii fără adăpost, copiii orfani și copiii rămași fără îngrijire părintească, copiii ce aparțin unor minorități etnice sau naționale, precum și copiii din instituțiile rezidențiale.

● **PRINCIPIUL ASIGURĂRII DREPTULUI LA VIAȚĂ, SUPRAVIEȚUIRE ȘI DEZVOLTARE**

1.1.7 În toate acțiunile sale, avocatul va ține cont de bunăstarea copilului, desfășurându-și activitatea în așa fel încât să contribuie la asigurarea unei existențe decente și oportunități de dezvoltare a copilului.

1.1.8 Avocatul va organiza activitatea de apărare a copilului în conflict cu legea astfel încât să-i asigure pe lângă altele dreptul la servicii medicale și sociale, protecția de la violență etc. (a se consulta și Secțiunea 2.4).

● **ASIGURAREA INTERESULUI SUPERIOR AL COPILULUI**

1.1.9 Convenția cu privire la Drepturile Copilului evidențiază dreptul copilului de a-i fi evaluat și luat în considerare interesul său superior ca punct de pornire în toate acțiunile sau deciziile care îl privesc.

1.1.10 Conceptul interesului superior al copilului are drept scop asigurarea atât a exercitării depline a drepturilor copilului, cât și dezvoltarea holistică a acestuia. Acest concept este privit și aplicat ca drept material, ca principiu de interpretare a normelor de drept și ca regulă de procedură.

1.1.11 Avocatul va verifica ca orice decizie pe care o ia sau o susține să fie argumentată din punctul de vedere al interesului superior al copilului.

1.1.12 Avocatul va indica direct ce consideră că este interesul superior al copilului într-o situație decizională concretă, care au fost criteriile de apreciere a acestuia și cum interesele copilului au fost apreciate în contextul altor factori relevanți cazului sau situației concrete.

1.1.13 La evaluarea și determinarea interesului superior al copilului (sau în formularea unui argument bazat pe interesul superior al copilului), avocatul în primul rând va determina elementele de fapt relevante, ținând cont de context, apoi va acorda o valoare acestora în coroborarea lor și apoi va lua (sau promova) decizia care o consideră potrivită urmând următorul algoritm:

- a. identificarea tuturor opțiunilor posibile în vederea soluționării situației pentru care urmează să se ia o decizie, inclusiv situațiile de dificultate generate de interacțiunea cu sistemul de justiție penală, civilă sau contravențională;
- b. evaluarea rezultatelor previzibile ale opțiunilor identificate pentru rezolvarea situației individuale a copilului aflat în dificultate;

- c. aproximarea șanselor de a produce rezultatele prefigurate pentru fiecare din opțiunile posibile;
- d. determinarea valorii specifice fiecăreia dintre rezultatele în competiție.

1.1.14 Pentru determinarea interesului superior al copilului, avocatul va colecta și aprecia probe, formulând concluzii bazate pe fapte și cărora le aplică normele și standardele legale existente.

1.1.15 Avocatul va ține cont de următoarele elemente relevante procesului de determinare a interesului superior al copilului:

- a. **Opinia copilului.** Dreptul copilului de a-și exprima opinia în orice decizie relevantă lui este un drept fundamental al copilului, care se aplică ținând cont de vârsta și gradul de maturitate ale acestuia;
- b. **identitatea copilului.** Copiii nu sunt un grup omogen, de aceea particularitățile caracteristice ale fiecărui copil (cum ar fi, identitatea culturală, personalitatea, religia etc.) trebuie luate în considerare;
- c. **menținerea relațiilor pozitive și păstrarea mediului familial.** Familia și relațiile sociale sunt un element important în dezvoltarea copilului, iar orice decizie luată trebuie să limiteze cât mai puțin posibil relațiile familiale și sociale pozitive pe care le are copilul;
- d. **protecția și siguranța copilului.** Orice acțiune sau decizie conformă cu principiul interesului superior al copilului va ține cont de bunăstarea și dezvoltarea lui în sens larg, aceasta incluzând nevoile materiale, fizice, educaționale, emoționale și de siguranță. Necesitățile și interesele variate ale copilului pot fi în conflict, caz în care acestea trebuie să fie prioritizate. Dacă este necesar, avocatul va recurge la consultația specialiștilor;
- e. **situația de vulnerabilitate a copilului.** O atenție deosebită trebuie atrasă în cazurile copiilor aflați în situație de vulnerabilitate, cum ar fi dizabilitate, apartenența la un grup minoritar, refugiat, victime ale abuzului, copii ai străzii etc.

1.1.16 În determinarea interesului superior al copilului, avocatul va ține cont și de alți factori relevanți.

1.1.17 Avocatul va aduce în atenția organului de urmărire penală sau instanței orice fapt, care, considerat în context, ar putea susține o anumită poziție favorabilă copilului.

1.1.18 Avocatul nu va folosi nici o teorie, doctrină, ideologie sau alte reguli fără a le aplica prin prisma legii și interesului superior al copilului.

1.1.19 Orice poziție a avocatului va fi fundamentată prin prisma unor criterii obiective referitoare la necesitățile și interesele copilului, și nu (numai) pe valorile sau experiențele personale ale avocatului.

1.1.20 Avocatul va ține cont că ariile de evaluare a interesului superior al copilului sunt destul de variate, ceea ce impune o flexibilitate în funcție de situații în care copilul se află. Astfel, conținutul interesului superior al copilului este variabil în raport cu situația concretă în care se află minorul și cu etapa de dezvoltare a copilului.

1.1.21 Avocatul va ține cont de faptul că unele repere ce țin de interesul superior al copilului deja sunt stabilite de lege. De exemplu, legea stabilește că examinarea cauzelor cu implicarea copiilor să aibă loc în mod de urgență. În foarte puține cazuri această regulă ar putea să nu fie în folosul copilului. De aceea, avocatul va ține cont în mod automat de aceasta. De exemplu, în situația în care, la efectuarea urmăririi penale sau la judecarea unei cauze concrete, există pericolul încălcării termenului rezonabil, apărătorul copilului va adresa judecătorului de instrucție sau, după caz, instanței care judecă în fond cauza o cerere privind accelerarea urmăririi penale sau a procedurii de judecare a cauzei.

● DREPTUL DE A EXPRIMA OPINIA ȘI DE A FI ASCULTAT

1.1.22 Art.12 alin.2 al Convenției privind Drepturile Copilului stipulează că copilul acuzat de comiterea unei infracțiuni are dreptul să fie ascultat. Acest drept este aplicabil pe parcursul tuturor fazelor și etapelor procesului penal.

1.1.23 Avocatul, în limitele oferite de lege, va asigura ca în cadrul oricărei proceduri, copilul să aibă posibilitatea de a-și exprima opinia personal sau prin mijlocitori. Avocatul va oferi ocazia copilului să-și exprime părerea în cadrul discuțiilor personale/extraprocesuale și va promova, în limitele cadrului legal, posibilitatea copilului de a-și exprima opinia în cadrul diferitor acțiuni procesuale.

1.1.24 Avocatul va prezenta dorințele sau opiniile exprimate de copil instanței de judecată și altor subiecți procesuali, cu excepția situației în care copilul în mod expres nu dorește aceasta, chiar dacă nu este de acord cu aceste opinii.

1.1.25 Avocatul va respecta decizia clientului/beneficiarului copil în privința oricărei chestiuni ce ține de apărarea acestuia și în care copilul este competent să decidă.

1.1.26 Avocatul va urmări realizarea obiectivelor dorite de către copil și va urma indicațiile oferite de el dacă acesta formulează astfel de dorințe sau indicații.

1.1.27 Dacă copilul nu exprimă o poziție în privința chestiunilor ce țin de reprezentarea lui, avocatul va întreprinde un efort rezonabil pentru a determina dorințele acestuia.

1.1.28 Dacă copilul nu exprimă nicio poziție în privința vreunei chestiuni, avocatul va decide cursul care trebuie urmat ținând cont de interesul superior al copilului și de cadrul legal existent.

1.1.29 Abținerea copilului de a exprima o poziție în privința vreunei acțiuni este diferită de situațiile în care acesta nu poate să formuleze o poziție. Copilul poate delega luarea deciziei avocatului în cazurile în care nu dorește să-și asume responsabilitatea (de exemplu, nu are sau nu exprimă nicio preferință pentru un anume părinte să fie numit reprezentant legal, pentru a evita un conflict de loialitate sau de a nu leza emoțional părintele care nu a fost ales).

1.1.30 În astfel de situații, în cazul în care legea oferă discreție în luarea sau abținerea de la luarea unei decizii, avocatul va clarifica dacă copilul dorește ca el să adopte o poziție sau să nu întreprindă nicio acțiune. De exemplu, copilul ar putea solicita avocatului să înainteze o cerere organului de urmărire penală în care să-și exprime poziția în privința persoanei potrivite pentru a fi reprezentant legal sau să se abțină de a lua o poziție în acest sens.

1.1.31 În astfel de situații, dacă este aplicabil, poziția adoptată de către avocat nu ar trebui să contravină altor chestiuni în privința cărora copilul și-a exprimat poziția anterior.

1.1.32 Dacă poziția copilului într-o anumită chestiune este ilegală, nu este fundamentată factual/inadecvată pentru circumstanțele cazului sau dacă fiind implementată va prezenta un pericol pentru interesele copilului ca parte în proces, avocatul se va abține de la implementarea acestei poziții.

1.1.33 În adoptarea deciziilor de abținere de la implementarea deciziei copilului, avocatul nu se va baza doar pe opinia subiectivă a sa despre interesele copilului.

1.1.34 În situațiile în care avocatul consideră necesar de a se abține de la promovarea opiniei/deciziei copilului, va încerca să soluționeze impasul prin discutarea situației cu copilul. În astfel de cazuri, stabilirea anterioară a unei relații de încredere este deosebit de importantă, iar sfatul avocatului de cele mai multe ori poate convinge copilul să-și schimbe poziția.

1.1.35 Avocatul trebuie să explice copilului că dreptul de a i se lua în considerare opiniile nu determină în mod necesar decizia finală pe o chestiune sau alta.

1.2 PRINCIPII SPECIFICE JUSTIȚIEI PENTRU COPII

● ASIGURAREA UNEI ASISTENȚE JURIDICE AJUSTATE COPIILOR ȘI CU MENȚINEREA STANDARDELOR DE CALITATE

1.2.1 Avocatul care reprezintă copiii trebuie să urmeze cursuri de formare interdisciplinară adecvată cu privire la drepturile și nevoile copiilor, precum și la deosebirile de procedură aplicabile cauzelor cu implicarea copiilor.

1.2.2 Avocatul care intră în contact direct cu copiii ar trebui, de asemenea, să beneficieze de pregătirea necesară pentru a comunica cu copiii indiferent de vârsta și stadiul lor de dezvoltare, precum și cu copiii aflați în situații speciale de vulnerabilitate.

1.2.3 Înțelegerea de către avocat a valorilor unui sistem de justiție prietenos copiilor, precum și a modului de organizare a activității avocatului este determinantă pentru asigurarea unei asistențe juridice eficiente pentru copilul implicat în sistemul de justiție penală.

1.2.4 În fiecare caz de asistență juridică a copiilor în conflict cu legea avocatul va întreprinde măsuri de evaluare a calității lucrului efectuat, cu anexarea dovezilor (chestionare de evaluare din partea reprezentanților legali și a copiilor, reflecții personale etc.) la dosarul de apărare.

1.2.5 Evaluarea efectuată are drept scop prioritar perfecționarea cunoștințelor și abilităților de acordare a asistenței juridice copiilor.

1.2.6 La intervenirea în calitate de apărător, la oricare dintre etape, comportamentul avocatului trebuie să releve profesionalism și să excludă orice suspiciune de antipatie și neîncredere.

1.2.7 Avocatul are obligația să îndrume și să reprezinte prompt și conștiincios beneficiarul minor.

● ABORDAREA COMPLEXĂ/MULTIDISCIPLINARĂ

1.2.8 În cadrul acordării asistenței juridice copilului în conflict cu legea, avocatul va ține cont și va asista copilul în privința tuturor aspectelor în care acesta are nevoie, evitând accentul exclusiv pe asistența strict legală.

1.2.9 Avocatul, respectând în totalitate dreptul copilului la viață privată și la viața de familie, va încuraja cooperarea între diferiți specialiști în scopul de a înțelege pe deplin copilul și de a-i evalua situația juridică, psihologică, socială, emoțională, fizică și cognitivă.

1.2.10 Avocatul va recurge la diverse servicii sociale, inclusiv oferite de societatea civilă, în scopul creării unor oportunități de adoptare a deciziilor care ar ține cont de întreaga gamă de necesități curente ale copilului.

● REABILITAREA ȘI REINTEGRAREA COPIILOR

1.2.11 Avocatul va ține cont că obiectivul de bază al soluționării cauzei penale cu participarea copilului în conflict cu legea nu trebuie să fie doar identificarea pedepsei potrivite copilului și prevenția specială, ci reabilitarea și protecția ulterioară oferită acestuia.

1.2.12 Avocatul va aplica principiile justiției restaurative care pun accentul mai degrabă pe refacerea relațiilor decât pe aspecte legate de retribuire.

1.2.13 Avocatul se va asigura că rolul familiei copilului este luat în cont la soluționarea cauzei și va propune măsuri de reabilitare și reintegrare cu implicarea familiei copilului.

● TRATAREA COPILULUI ÎN CONFLICT CU LEGEA CA PE O VICTIMĂ

1.2.14 În mod principal, avocatul va considera un copil în conflict cu legea nu ca pe o persoană care a încălcat legea penală, dar ca pe una care, de cele mai multe ori, este o victimă a circumstanțelor în care s-a dezvoltat și care au contribuit la comiterea infracțiunii.

1.2.15 Avocatul va întreprinde măsuri pentru ca situația fiecărui copil care a nimerit în vizorul sistemului să fie cercetată în privința depistării încălcării drepturilor acestuia.

1.2.16 Luarea în considerare a necesităților pentru dezvoltarea copilului vor fi combinate cu măsurile de asumare a responsabilității pentru ceea ce a făcut.

1.2.17 Avocatul va încuraja susținerea copilului din partea familiei atât pe parcursul procesului, cât și ulterior.

2.1 ACȚIUNI CE URMEAZĂ A FI ÎNTREPRINSE PÂNĂ LA ÎNTREVEDEREA CU COPILUL

2.1.18 Avocatul, în mod obligatoriu, va avea o întrevvedere cât mai repede posibil cu copilul pe care s-a angajat să-l reprezinte.

2.1.19 Avocatul va informa organul de urmărire penală sau instanța, iar dacă consideră necesar și alți participanți la proces despre faptul că el va reprezenta copilul în conflict cu legea și va solicita notificări din timp despre toate acțiunile procesuale care pot fi (sau trebuie) efectuate cu participarea avocatului.

2.1.20 Avocatul, până la prima întrevvedere, dacă are posibilitate, va obține copiile actelor procedurale relevante. În funcție de etapa intervenirii în proces, acestea pot varia, de exemplu, de la ordonanța de punere sub învinuire la declarații deja făcute de copil și până la întregul dosar trimis în judecată.

2.1.21 Avocatul va colecta orice informație posibilă și care este relevantă pentru a-i permite pregătirea la nivel corespunzător a primei întrevvederi cu copilul. Aceste informații nu se referă în exclusivitate la aspecte legale ale cauzei penale, dar și la informații ce țin de diferite aspecte ale vieții copilului și particularitățile acestuia.

2.1.22 În baza informației colectate, avocatul va începe identificarea resurselor de asistență pentru copil și familia acestuia, care pot fi puse în discuție cu copilul chiar la prima întrevvedere.

2.1.23 În cazurile în care dispune de timp, avocatul se va pregăti de prima întrevvedere cu copilul. Dacă dispune de informații, avocatul va lua în considerare dezvoltarea copilului și mediul social în care se educă sau interacționează acesta. Avocatul va ajusta vocabularul, manierele și alte elemente de comunicare, după caz, anturaj, pentru a crea un raport psihologic maxim cu copilul.

2.1.24 Avocatul se va informa dacă copilul nu are dezabilități și nevoi speciale. Dacă este cazul, avocatul va încerca să se consulte cu un specialist care cunoaște copilul și poate oferi informație în ce măsură dezabilitatea sau nevoile pe care le are copilul pot afecta întrevvederea acestuia cu avocatul.

2.1.25 În cazurile în care copilul vine dintr-o cultură diferită decât cea cu care avocatul este familiarizat, acesta va consulta specialiști sau surse de informație despre factorii etnici sau culturali de care ar trebui să țină cont sau care ar putea influența întrevvederea și stabilirea unui contact eficient cu copilul.

2.1.26 Dacă este posibil, avocatul va afla despre un eveniment din viața copilului (zi de naștere, sărbătoare de familie, activitate) sau oricare alt lucru relevant care l-ar ajuta să stabilească un contact psihologic eficient și care, totodată, ar ajuta să evalueze memoria copilului și nivelul lui de dezvoltare.

2.1.27 Avocatul, în baza informației despre cauza penală, va pregăti întrebări specifice referitoare la infracțiunea în privința căreia este pornită urmărirea penală.

2.2 RECOMANDĂRI PRIVIND ACTIVITATEA AVOCATULUI ÎN TIMPUL PRIMEI ÎNTREVEDERI CU CLIENTUL/ BENEFICIARUL MINOR

2.2.1 Avocatul trebuie să se întâlnească cu copilul fără nicio amânare rezonabilă și de atâtea ori de câte va fi nevoie pentru a stabili toate faptele relevante pentru cauză.

2.2.2 În cadrul întâlnirii cu copilul, avocatul, în măsura posibilităților, va avea o ținută vestimentară potrivită situației și copilului în conflict cu legea, astfel încât să nu intimideze sau să afecteze încrederea copilului.

2.2.3 Comunicarea cu copilul, oricare ar fi scopul acesteia, dar mai ales în chestiuni de ordin legal, necesită eforturi sporite în comparație cu cele care în mod normal le depune avocatul în cauzele cu clienții/beneficiarii adulți. Avocatul trebuie să fie în mod special sensibil la gradul de dezvoltare al copilului, etnia acestuia, contextul cultural din care vine.

2.2.4 În cadrul primei întrevvederi, avocatul va pune accentul pe crearea unei relații de încredere cu copilul.

2.2.5 Stabilirea și menținerea acestei relații este baza unei reprezentări adecvate a copilului în conflict cu legea.

2.2.6 În vederea creării contactului psihologic și relației de încredere cu copilul, avocatul va respecta următoarele recomandări:

- a. se va prezenta mereu la întâlnirile stabilite, iar dacă intervine un obstacol serios, va comunica copilului și familiei lui despre aceasta. Avocatul se va prezenta la timp și nu va face copilul și familia acestuia să aștepte;
- b. se va saluta respectuos, inclusiv cu copilul și va folosi numele lui în discuții;
- c. va conduce copilul cu amabilitate la locul unde va avea loc întrevederea;
- d. va manifesta bunăvoință și interes față de subiectele pe care le menționează copilul sau familia acestuia și va da dovadă de mult tact, amabilitate și respect față de persoana copilului;
- e. va evita în timpul interviului întreruperea discuției prin a răspunde la telefon, intrarea în discuții cu alte persoane etc. Telefoanele mobile trebuie închise înainte de întâlnirea cu clienții/beneficiarii;
- f. va explica beneficiarului minor că va avea loc o discuție importantă pentru fiecare în parte;
- g. dacă beneficiarul minor este timid, avocatul va manifesta mai multă inițiativă pentru a-l implica în discuție și a stabili o cooperare din partea acestuia;
- h. va explica, într-un limbaj simplu și pe înțelesul copilului, procedurile care urmează a fi efectuate, precum și drepturile și obligațiunile copilului în detaliu, oferindu-i acestuia (și familiei) posibilitatea să adreseze întrebări, după caz.

2.2.7 În funcție de caz, avocatul va lua în considerare necesitatea unei întâlniri fără participarea părinților, rudelor, pentru a depăși sentimentul de rușine, jenă sau frică pe care îl poate manifesta copilul în prezența rudelor apropiate.

2.2.8 Atât în timpul primei întrevederi, cât și în cadrul întrevederilor ulterioare, avocatul va adapta toate comunicările la nivelul de educație, dezvoltare cognitivă, caracteristicile culturale și vârsta copilului.

2.2.9 În cadrul primei întrevederi, avocatul va informa copilul despre rolul său și obligațiile pe care le are.

2.2.10 În afară de stabilirea circumstanțelor cazului și îndeplinirea altor sarcini caracteristice avocatului cu clienții/beneficiarii adulți, avocatul trebuie să stabilească situația beneficiarului minor, să înțeleagă motivele de îngrijorare, dorințele și temerile clientului/beneficiarului său.

2.2.11 Avocatul trebuie să manifeste răbdare și putere de înțelegere, să se transpuie în situația copilului în măsura posibilului. Avocatul nu va indica direct că nu are încredere în ceea ce îi comunică copilul.

2.2.12 Copilul într-o măsură mai mare decât adulții poate să nu înțeleagă terminologia sau limbajul folosit de către avocat. De aceea, avocatul va urmări să explice copilului în termeni simpli ceea ce îi comunică, evitând termenii juridici greu de înțeles.

2.2.13 Avocatul va verifica sistematic înțelegerea informației de către copil. Când consideră necesar, avocatul va ruga copilul să explice în cuvinte proprii ce a înțeles.

2.2.14 În timp ce avocatul trebuie să țină cont de părerea copilului, avocatul va manifesta prudență mai ales față de opiniile exprimate în cadrul primei întrevederi deoarece opinia copilului poate să se schimbe cu timpul sau poate fi rezultatul fricii, intimidării, manipulării sau neîncrederii în avocat.

2.2.15 Avocatul, la etapa inițială, va pune accent mai mare pe coroborarea părerii copilului cu circumstanțele obiective pentru a înțelege și interpreta corect dorințele și nevoiele copilului.

2.2.16 Avocatul trebuie să-și manifeste toate abilitățile pentru a crea un contact psihologic cu beneficiarul minor, să știe a orienta discuția în vederea acumulării informației relevante pentru caz, să poată formula întrebări și explica concluziile preliminare; să știe a interpreta situația și comportamentul minorului.

2.2.17 Dacă copilul relatează liber, atunci avocatul nu trebuie să-l întrerupă fără teme. Informația obținută în relatarea liberă a minorului are, de regulă, o importanță deosebită.

2.2.18 Avocatul nu trebuie să judece copilul pentru fapta de care este bănuit/învinuit. Dacă beneficiarul va constata aceasta, atunci va încerca să nu intre în amănunte sau intenționat va denatura unele momente care îl prezintă sub un alt aspect decât este în realitate.

2.2.19 Dat fiind specificul de lucru cu copilul, avocatul ar urma să organizeze un interviu separat și cu părinții acestuia, pentru a completa, iar după caz și confirma informațiile prezentate de către copil.

2.2.20 În cadrul interviului cu copilul, dar și separat cu părinții, avocatul va identifica resursele de care familia are nevoie pentru a susține copilul.

2.2.21 La finalizarea întrevederii, avocatul va stabili data următoarei întrevederi, comunicând beneficiarului minor ce acțiuni urmează să aibă loc sau să fie întreprinse de avocat în această perioadă, ce trebuie să facă copilul și, după caz, părinții acestuia sau alte persoane.

2.2.22 Avocatul, după prima întrevedere, va avea întâlniri înainte de fiecare acțiune procesuală cu participarea copilului, atunci când au intervenit circumstanțe/evenimente care influențează poziția apărării, precum și alte întrevederi, după necesitate.

2.3 RECOMANDĂRI PRIVIND MENȚINEREA CONTACTULUI ȘI INFORMAREA COPILULUI PE PARCURSUL PROCESULUI PENAL

2.3.1 Avocatul are o obligație de a informa copilul similară cu cea în cazurile adulților. Vârsta copilului nu constituie impediment pentru a-i comunica anumite informații.

2.3.2 În cazurile în care este necesar, avocatul va adapta informația în așa fel încât să producă o influență negativă minimă.

2.3.3 Copilul și reprezentanții lui legali urmează să fie informați pe parcursul procesului, la prima întrevedere sau, după caz, într-un alt moment potrivit despre diferite aspecte legale și organizaționale, inclusiv despre:

- a. esența acuzațiilor;
- b. strategia de apărare și acțiunile pe care le va întreprinde sau le-a întreprins avocatul;
- c. etapele procesului, rolul copilului și al reprezentanților legali ținându-se cont de locul special pe care îl ocupă copilul și de rolul pe care îl poate juca acesta, la diferite etape procedurale;
- d. drepturile generale în calitate de persoană acuzată și drepturile specifice unei etape sau acțiuni procesuale, precum și cu privire la instrumentele de recurs și remediile disponibile în cazul în care le-au fost încălcate drepturile;

- e. posibilitatea de a utiliza o procedură judiciară, nejudiciară sau alte acțiuni în soluționarea anumitei chestiuni;
- f. oportunitatea și posibilele consecințe ale unor proceduri/acțiuni/decizii atât în cadrul, cât și în afara procesului;
- g. evoluția generală și rezultatul procedurilor sau al unei acțiuni;
- h. informații referitoare la durata probabilă a procedurilor, posibilitatea de acces la căile de atac și la mecanismele de depunere a plângerilor și rezultatele acestor plângeri;
- i. mecanismele existente de asistență a copilului în momentul participării la procedurile judiciare sau nejudiciare;
- j. disponibilitatea măsurilor de protecție;
- k. mecanismele existente de reexaminare a deciziilor care vizează copilul;
- l. disponibilitatea serviciilor (de sănătate, psihologice, sociale, de traducere și interpretariat și de alt tip) sau existența organizațiilor care pot furniza asistență, precum și mijloacele de acces la aceste servicii;
- m. data și locul procedurilor judiciare și ale altor evenimente relevante, cum ar fi audierile, în cazul în care copilul este implicat personal;
- n. deciziile luate în cadrul procesului cu explicarea conținutului și consecințelor acestora;
- o. importanța punctualității și îndeplinirii obligațiilor ce le revin, cu indicarea consecințelor negative.

2.3.4 Avocatul va furniza informații suficiente în privința oricărei acțiuni întreprinse pentru a menține o situație de claritate în ceea ce privește temeinicia acțiunilor și pentru a consolida încrederea copilului și familiei.

2.3.5 Înainte de fiecare acțiune procesuală, avocatul se va întâlni cu copilul în conflict cu legea, îl va informa despre ce va avea loc, îi va oferi pregătire pentru acțiune în așa fel încât să-i maximizeze abilitatea de a participa în cadrul acțiunii.

2.3.6 Avocatul va explica clar, precis și în termeni pe înțelesul copilului esența și consecințele alegerilor făcute de acesta. Copilul poate să nu înțeleagă consecințele unei sau altei decizii. În acest sens, avocatul are obligația de a informa copilul despre faptele relevante și normele legale aplicabile, precum și de implicațiile unei sau altei poziții.

- 2.3.7** Avocatul va determina ce știe copilul și ce factori îi influențează decizia.
- 2.3.8** De regulă, informațiile ar trebui comunicate în mod direct atât copilului și părinților, cât și altor persoane relevante.
- 2.3.9** Informarea părinților nu ar trebui să constituie o alternativă la informarea copilului.
- 2.3.10** Avocatul poate să-și exprime opinia referitor la probabilitatea unor sau altor soluții, decizii sau curs de acțiuni.
- 2.3.11** Ca și în cazul acordării asistenței juridice adulților, avocatul poate să-și exprime opinia despre evaluarea cazului și poziția cea mai potrivită pe care copilul să o adopte cu prezentarea argumentelor de rigoare.
- 2.3.12** Avocatul va atrage atenția la faptul că copii spre deosebire de adulți sunt mai susceptibili în a fi influențați sau intimidați și urmează să identifice și să neutralizeze acești factori. Din acest punct de vedere, avocatul va alege cu prudență timpul și modul în care va comunica cu copilul.
- 2.3.13** În informarea copilului, avocatul va ține cont de obligația sa de a se asigura că îi oferă copilului informația necesară pentru a lua o decizie informată, inclusiv îi oferă ghidare și consultare.
- 2.3.14** Pe de altă parte, avocatul are obligația de a nu influența voința copilului. În timp ce avocatul poate încerca să explice copilului ca acesta să accepte o poziție concretă, avocatul nu va susține o poziție contrară cu poziția exprimată a copilului, cu excepția cazurilor contrare normelor legale și deontologice.
- 2.3.15** Avocatul nu va supraestima sau subestima intenționat riscurile sau șansele unei anumite soluții/decizii pentru a influența decizia sau poziția familiei sau copilului pe o anumită chestiune.
- 2.3.16** Avocatul trebuie să avertizeze copilul și familia acestuia de a se abține de la comunicarea cu martorii sau alte persoane participante la proces, atunci când această comunicare ar constitui în aparență sau realitate o activitate improprie.

2.4 APĂRAREA HOLISTICĂ

2.4.1 În cazurile ce implică copii, se recomandă ca avocatul să întreprindă măsuri care depășesc limitele „obișnuite” de apărare pe o cauză penală și să investigheze/examineze circumstanțele cazului nu numai pentru a reprezenta cu succes interesele copilului în cadrul procesului penal, dar și pentru a ajuta copilul în privința realizării altor nevoi ce țin de bunăstarea, reabilitarea și reintegrarea lui. Constatarea nevoilor ar putea fi efectuată prin discuții cu copilul și familia, convorbiri cu profesorii copilului și alte persoane apropiate, precum și examinarea oricăror documente disponibile (certIFICATE despre starea sănătății etc.).

2.4.2 Scopul apărării holistice este oferirea unui suport multiaspectual orientat spre reintegrarea copilului în mediul firesc și prevenirea săvârșirii repetate a infracțiunilor, înlăturând pe cât de mult posibil cauzele care au dus la fapte social-periculoase sau antisociale.

2.4.3 La un nivel minim, avocatul în cadrul apărării holistice va întreprinde acțiuni care vor adresa alte nevoi ale copilului în conflict cu legea prin a-i face referință la alte servicii. La un nivel mai avansat, avocatul ar putea să se implice mai activ în acest proces (de exemplu, însoțirea copilului la specialiști, reprezentarea în instituțiile de stat, întocmirea actelor necesare etc.).

2.4.4 Este recomandabil ca avocatul să dețină o listă de resurse disponibile pentru copii la nivel de comunitate, care va include în afară de instituțiile de stat și resursele oferite de societatea civilă.

2.4.5 Avocatul cel puțin va ține cont de următoarele servicii:

- a. **serviciul de asistență psihopedagogică.** Serviciul de asistență psihopedagogică activează în fiecare raion și municipiu și se creează, prin decizia consiliului raional/ municipal, ca instituție publică în subordinea direcției generale raionale/municipale învățământ, tineret și sport, în scopul asigurării și respectării drepturilor copiilor la dezvoltare, educație, protecție, (re)integrare și socializare în comunitate. Relevant pentru copilul în conflict cu legea ar putea fi următoarele obiective ale Serviciului asistență psihopedagogică: evaluarea complexă și multidisciplinară a dezvoltării copiilor și identificarea timpurie a necesităților specifice ale copiilor, acordarea asistenței psihopedagogice a copilului aflat în dificultate, elaborarea recomandărilor privind tra-seul educațional și serviciile de suport pentru copii;

- b. instituțiile de asistență socială** asigură protecția, îngrijirea, activitățile de recuperare și reintegrare socială pentru copii, inclusiv copiii în conflict cu legea, care se includ în categoria copiilor aflați în situație de risc. Persoana de contact pentru avocat ar fi asistentul social comunitar sau specialistul de la secția raională de asistență socială. Aceștia ar putea oferi adresele punctelor de asistență psihologică, adresele asociațiilor obștești care pot să acorde asistență;
- c. Centrul de plasament temporar al copilului.** Avocatul copilului aflat în conflict cu legea, în situația în care există pericolul ca copilul aflat într-un proces penal să fie influențat de părinți în a recunoaște infracțiunea sau când familia nu este o resursă, poate informa autoritatea tutelară cu referire la acest fapt și poate solicita ca aceasta să intervină în vederea evaluării oportunităților de plasare a copilului într-un centru de plasament. Avocatul sau reprezentantul legal este în drept de a indica în cererea prin care se solicită plasamentul copilului, denumirea instituției în care consideră că minorul se va afla în siguranță;
- d. Serviciul psihologic școlar.** Serviciul de Asistență Psihologică din instituțiile de învățământ primare și secundare reprezintă o structură organizațională a sistemului de învățământ din Republica Moldova, destinată să asigure prin activități complexe și sistematice dezvoltarea psihică progresivă a copiilor, capacităților, abilităților și aptitudinilor lor, realizarea posibilităților și profilaxia devierilor posibile.

2.4.6 Avocatul trebuie să aibă un comportament care să-i trezească copilului motivația pentru un mod de viață corect, încrederea în sine etc. Este important ca să nu folosească șabloane sau comunicarea unui mesaj standard care, de multe ori, este perceput de către copii ca lecție de morală.

3.1 ACTIVITATEA AVOCATULUI ÎN CADRUL REȚINERII COPILULUI

3.1.1 Reținerea copilului este o măsură excepțională atât în ce privește cazurile în care acesta poate fi reținut, cât și lejeritatea cu care aceasta se aplică.

3.1.2 Avocatul trebuie să se asigure că procesul-verbal al reținerii reflectă corect realitatea (motivele, locul, anul, ziua și ora reală a reținerii, fapta săvârșită de copil, rezultatele percheziției corporale a copilului reținut, data și ora întocmirii procesului-verbal) și că au fost respectate toate cerințele legii cu referire la condițiile reținerii minorului:

- a. anunțarea procurorului;
- b. anunțarea imediată a reprezentanților legali ai minorului (înștiințarea reprezentantului legal nu poate fi amânată ca și în cazul reținuțiilor adulți);
- c. deținerea separată a copilului.

3.1.3 Atunci când părinții copilului se pare că nu au grijă sau nu le pasă de copil, avocatul trebuie să solicite notificarea autorității tutelare.

3.1.4 Atunci când sunt în stare de ebrietate alcoolică sau narcotică, copiii nu trebuie să fie ținuți în izolatoare la poliție. Avocatul va solicita ca astfel de copii să fie monitorizați medical și să fie asigurate condițiile de protecție a acestora.

3.1.5 Avocatul se va informa când copilul reținut a mâncat ultima dată și va acționa după circumstanțe dacă acestuia îi este foame, sete. În acest sens, avocatul va ține cont că cerințele privind tratamentul persoanei deținute (art.3 CEDO) sunt mai stricte în cazul copiilor datorită particularităților lor de dezvoltare.

3.1.6 Cu toate că legea permite reținerea pentru o perioadă de 24 de ore, avocatul va depune eforturi pentru ca copilul să fie eliberat mai înainte de acest termen dacă nu este nevoie să fie deținut în continuare.

3.1.7 Dacă copilul locuiește în altă parte decât localitatea unde a fost reținut și deplasarea lui nu este posibilă, avocatul va examina împreună cu organul de urmărire penală evitarea așteptării (părinților) în incinta organului de urmărire penală și plasării copilului în alte locații (centre de plasament, rude apropiate în localitatea reținerii etc.).

3.1.8 În caz de imposibilitate a prezentării părinților la reținere, avocatul se va asigura că reprezentantul autorității tutelare cunoaște obligațiile care îi revin ca reprezentant legal și le exercită în interesele copilului.

3.1.9 Avocatul urmează să explice copilului și reprezentanților legali ai acestuia despre dreptul de a depune o plângere pe marginea reținerii și să-i consulte în această privință. În afară de aceasta, dacă consideră reținerea ilegală sau efectuată cu încălcări, avocatul are obligația de a depune o plângere din nume propriu.

3.2 ACTIVITATEA AVOCATULUI ÎN CADRUL APLICĂRII ARES-TĂRII PREVENTIVE

3.2.1 Arestarea trebuie să fie folosită ca un ultim mijloc și numai după ce alte măsuri alternative au fost examinate riguros.

3.2.2 Dacă arestarea nu poate fi evitată, aceasta trebuie să fie aplicată pe cel mai scurt posibil termen. Perioada cea mai scurtă înseamnă nu numai faptul că durata detenției este cât mai scurtă, dar și faptul că copilul are posibilitatea de a fi eliberat înainte de termen, dacă se consideră că aceasta nu mai este necesară.

3.2.3 Avocatul trebuie să țină cont că arestarea preventivă este o măsură excepțională, iar în acest sens urmează să analizeze minuțios dacă există temeuri pentru ca procurorul să solicite aplicarea arestării preventive, precum și dacă aceste temeuri sunt confirmate prin probe relevante și concludente.

3.2.4 Avocatul este obligat de a veni pregătit în fața instanței care urmează să decidă aplicarea arestării și să argumenteze de ce această măsură nu este acceptabilă. În acest sens, avocatul trebuie să pregătească orice probă în favoarea clientului/beneficiarului său: extrase din fișa medicală, referințe, caracteristici eliberate de instituțiile unde își face studiile copilul sau de la unitățile unde acesta este angajat, certificate despre componența familiei, diplome, certificate de menționare etc.

3.2.5 În cazul înaintării demersului de arestare, avocatul va folosi în mod obligatoriu norma legală care prevede că în cauzele penale cu bănuț, învinuit sau inculpat minor se va examina în mod obligatoriu posibilitatea aplicării față de minor a măsurii preventive – transmiterea sub supraveghere, conform dispozițiilor imperative ale art.477 alin.(1) din Codul de procedură penală.

3.2.6 În cazul solicitării de aplicare a arestării preventive, avocatul urmează să determine care sunt persoanele demne de încredere, capabile să asigure supravegherea copilului. Este de preferință ca aceste persoane să fie părinții copilului.

3.2.7 Transmiterea sub supraveghere a copilului unuia dintre părinți, unui tutore, curator sau unei alte persoane demne de încredere necesită:

- a. solicitarea de la autoritatea tutelară a informației despre persoanele ce vor asigura supravegherea copilului;
- b. explicarea persoanelor care pot asigura supravegherea copilului despre importanța, oportunitatea și necesitatea aplicării acestei măsuri față de cel bănuit sau învinuit;
- c. obținerea cererii scrise de la persoana demnă de încredere care își asumă obligația de a supraveghea copilul.

3.2.8 Pentru ca această cerere să fie motivată și întemeiată, avocatul trebuie să dețină informații despre relațiile copilului cu părinții, să stabilească dacă aceștia, având în vedere serviciul pe care îl au, condițiile de sănătate etc., ar putea să exercite supravegherea necesară.

3.2.9 Dacă există temeiuri pentru aplicarea arestării preventive, aceasta poate fi aplicată numai în cazul în care nu există persoane capabile să asigure o supraveghere eficientă și necesară copilului ori acestea refuză, din motive obiective, propunerea de a-și asuma obligația de supraveghere și dacă altă măsură preventivă alternativă nu este posibil de aplicat.

3.2.10 În cazul în care minorul este învinuit de comiterea infracțiunilor deosebit de grave sau excepțional de grave, iar circumstanțele cazului indică o probabilitate mare de satisfacere a demersului procurorului, avocatul va pregăti argumente pentru aplicarea arestării la domiciliu în loc de arestarea preventivă. De asemenea, după caz, arestarea la domiciliu a copilului învinuit poate fi solicitată la soluționarea demersului privind prelungirea arestării preventive, conform art.186 alin.(7) Cod de procedură penală, fie la soluționarea cererii de înlocuire a măsurii arestării preventive cu altă măsură.

3.2.11 Avocatul se va asigura că copilul arestat este deținut separat de adulți, cu excepția cazurilor excepționale în care interesul superior al copilului ar putea dicta o altă soluție (de exemplu, este unicul copil arestat și ar fi nevoie să stea singur). În toate circumstanțele, copiii ar trebui să dispună de spații adaptate nevoilor lor.

3.2.12 Având în vedere vulnerabilitatea copiilor privați de libertate, importanța legăturilor de familie și promovarea reintegrării în societate, avocatul va sprijini în mod activ respectarea drepturilor speciale ale copilului la:

- a. menținerea contactelor regulate și semnificative cu părinții, familia și prietenii prin intermediul vizitelor și schimbului de corespondență, cu excepția cazului în care se impun restricții în interesul justiției și al copilului;
- b. primirea unei educații și accesul la activitățile de petrecere a timpului liber, inclusiv educație fizică și sport;
- c. accesarea programelor care pregătesc copilul pentru reîntoarcerea și reintegrarea în cadrul comunității, acordându-se atenția cuvenită nevoilor emoționale și fizice ale acestuia, relațiilor de familie, locuinței, posibilităților de școlarizare și angajare, precum și statutului socioeconomic.

3.2.13 Verificarea temeiniciei aplicării arestării preventive în privința minorului prin atacarea încheierii privind arestarea preventivă reprezintă un mijloc important în realizarea apărării, pe care avocatul urmează să îl folosească. Prin depunerea recursului de atacare a arestării preventive, avocatul ar trebui să facă referire la ilegalitatea măsurii arestării preventive sau/și la netemeinicia acesteia. În acest caz, avocatul beneficiarului minor urmează să analizeze dacă arestarea preventivă a fost aplicată pentru motivele indicate de lege și dacă există temeiuri care dovedesc aceste motive.

3.2.14 Dacă copilul este arestat, cauzei lui trebuie să-i fie acordată cea mai înaltă prioritate și să fie examinată cât de curând posibil, pentru a asigura că perioada de detenție să fie cât mai scurtă.

3.3 ACTIVITATEA AVOCATULUI ÎN CADRUL APLICĂRII ALTOR MĂSURI PROCESUALE DE CONSTRÂNGERE

3.3.1 Când copilul are domiciliu și familie, iar izolarea lui totală nu este rațională, avocatul va solicita aplicarea arestării la domiciliu. În cazul soluționării chestiunii privind aplicarea arestării la domiciliu, se va lua în considerare: starea sănătății copilului; condițiile în care trăiește copilul; componența familiei.

3.3.2 La aplicarea arestării la domiciliu, copilului i se va explica regimul juridic și consecințele nerespectării acestei măsuri preventive. Avocatul va solicita aplicarea unui regim de condiții cât mai benefic pentru copil (posibilități largite de a menține contacte cu semenii sau rude, participarea la activități educative etc.).

3.3.3 Avocatul va ține cont că în virtutea particularităților de dezvoltare, copilul de 14-16 ani, de regulă, ar putea să nu înțeleagă pe deplin în ce constă declarația de nepărăsire a localității.

3.3.4 În cazul în care organul de urmărire penală intenționează să aplice față de copil, ca măsură preventivă, declarația de nepărăsire a localității sau de nepărăsire a țării, avocatul ar trebui să aducă argumente/să solicite ca în schimb de la copil să se ia angajamentul de a se prezenta, ca fiind o măsură care ar îmbunătăți situația copilului.

3.3.5 La efectuarea aducerii silite a copilului, avocatul se va asigura că reprezentanții legali ai acestuia sunt informați despre acest fapt cât mai repede posibil.

4.1 RECOMANDĂRI GENERALE PRIVIND REALIZAREA ACȚIUNILOR PROCESUALE

4.1.1 La efectuarea oricărei acțiuni procesual penale, organul responsabil trebuie să explice copilului procedura în termeni pe care acesta îi înțelege, iar pe parcursul participării urmează să folosească un limbaj clar și să țină cont de educația copilului, gradul de maturitate și înțelegerea acestuia, evitând acronime și cuvinte sau fraze tehnice ori legale.

4.1.2 Avocatul are obligația să se asigure că copilul înțelege ceea ce are loc.

4.1.3 Dacă avocatul are dubii în privința înțelegerii copilului despre ceea ce are loc, va solicita oprirea acțiunii și încercarea depășirii problemei create, cu apelarea, în caz de nevoie, la ajutorul unui specialist.

4.1.4 Avocatul va ține cont de bunăstarea copilului, asigurându-se că reacțiile organului de drept, altor participanți pe parcursul acțiunii sunt proporționale cu circumstanțele cazului și personalitatea copilului.

4.1.5 Este deja acceptat pe larg faptul că adolescenții sunt în mod deosebit predispuși spre stigmatizare. Cercetările criminologice ale procesului de etichetare au oferit probe suficiente privind efectele nocive ale identificării permanente a adolescenților ca „delincvenți” sau „criminali”. De aceea, avocatul va utiliza un limbaj respectuos și neutru în cadrul acțiunilor procesuale și va solicita același lucru și de la ceilalți participanți.

4.1.6 Pe lângă verificarea respectării aspectelor legale ale citării unui copil, avocatul va atrage atenția la momente ce țin de nevoile și bunăstarea copilului.

4.1.7 Avocatul va solicita ca citarea minorului să aibă loc pentru un timp care nu provoacă disconfort acestuia și nu îl întrerup de la procesul de studii sau activități educative. Chemând, de exemplu, copiii din sate, organul de urmărire penală urmează să stabilească timpul audierii, ținând cont de orarul transportului public etc.

4.1.8 Avocatul va atenționa organul de urmărire penală dacă acțiunea procesuală are loc prea mult timp încât să-l obosească sau chiar traumatizeze pe copil.

4.1.9 Avocatul va insista la participarea obligatorie a reprezentantului legal și, după caz a pedagogului/psihologului, chiar dacă la prima vedere participarea lor nu pare importantă.

4.1.10 Avocatul va cere înlocuirea reprezentantului legal al copilului în cazul în care sunt temeiuri de a considera că acțiunile lui aduc prejudicii intereselor minorului.

4.1.11 Avocatul va întreprinde măsuri pentru implicarea efectivă a reprezentanților legali (de exemplu, informarea despre rolul lor de susținere psihologică a copilului, asigurarea că acestora li se explică drepturile, solicitarea opiniei lor etc.).

4.1.12 Avocatul va ține cont că aranjamentul fizic al sălii sau spațiului unde are loc acțiunea procesuală pot să aibă o influență mai mare decât în cazurile adulților și să intimideze copiii sau în vreun alt fel să împiedice realizarea scopurilor justiției juvenile.

4.1.13 Ca regulă generală, mediul fizic pentru audiere sau pentru desfășurarea altor acțiuni de investigare nu trebuie să fie amenințător sau copleșitor pentru copii și în așa fel să-i împiedice să participe sau să înțeleagă procedura (a se consulta în această privință recomandările privind standardele de calitate în cauzele penale ce implică copiii martori).

4.1.14 Acțiunile de urmărire penală, dacă este posibil, trebuie să aibă loc într-un spațiu unde toți participanții sunt la același sau aproape la același nivel. Participanții trebuie să șadă suficient de alături unul de altul astfel încât să fie posibil să discute fără a ridica vocea. Părinții ar trebui să șadă alături de copil.

4.1.15 În mod ideal, participarea copiilor la astfel de acțiuni trebuie să aibă loc în spații special destinate acestora. Avocatul va solicita utilizarea acestora oricând sunt disponibile.

4.1.16 La sfârșitul oricărei acțiuni trebuie comunicat copilului și părinților acestuia ce va urma.

4.1.17 În afară de participarea la acțiunile procesuale organizate de organul de urmărire penală, este de obligația avocatului de a efectua o investigație proprie a circumstanțelor cazului. Investigația trebuie să includă eforturi de a obține informația în posesia acuzării, identificarea probelor în apărare și a circumstanțelor legate de situația copilului.

4.2 ASISTENȚA COPILULUI ÎN CADRUL ACȚIUNILOR DESFĂȘURATE CU PARTICIPAREA NEMIJLOCITĂ A COPILULUI

● AUDIEREA

4.2.1 Este indicat ca audierea copilului în conflict cu legea să nu se facă în biroul procurorului, unde în mod obișnuit intră și alte persoane, ci într-un spațiu special amenajat cu un mobilier simplu, dar prietenos, menit să creeze o ambianță care să atenueze starea de neliniște a copilului și care să-i confere siguranță emoțională.

4.2.2 De regulă, trebuie evitat ca procesul-verbal să fie întocmit în timpul relatării libere dacă pentru aceasta copilul ar trebui întrerupt după fiecare frază, fiind nevoie să aștepte până când cele declarate de el sunt consemnate în procesul-verbal. Aceasta poate genera inconsistența declarațiilor copilului, acesta pierzând firul relatării, precum și blocaje în comunicare.

4.2.3 Copilul va scrie personal declarațiile numai în cazul în care dorește acest lucru. Avocatul va întreba copilul despre aceasta în caz că organul de urmărire îi propune scrierea declarațiilor.

4.2.4 Prezența pedagogului sau a psihologului poate să se transforme într-o simplă formalitate respectată fără ca acesta să aibă un aport pe care legea l-a avut în vedere.

4.2.5 Se recomandă ca avocatul să urmărească ca participarea pedagogului/ psihologului să fie cât mai eficientă. Înainte de acțiunea procesuală, avocatul va depune efortul necesar în vederea:

- a.** admiterii la audierea copilului, în calitate de pedagog sau psiholog, a persoanelor care au comunicat și au stabilit contacte cu copilul din timp și au stabilit care sunt temerile copilului și ce nivel de dezvoltare intelectuală are acesta;
- b.** admiterii specialiștilor care au studii în pedagogie sau psihologie și activează în acest domeniu;
- c.** alegerii, dacă este așa posibil, a pedagogului sau psihologului care, conform specificului activității sale, activează în domeniul educației, instruirii sau consilierii copiilor de aceeași vârstă cu cel audiat și/sau este specializat în asistarea copiilor în conflict cu legea.

4.2.6 Se recomandă ca la desfășurarea diferitor acțiuni procesuale efectuate cu același copil (audierea în cadrul urmăririi penale, confruntarea, audierea în instanța de judecată) să fie prezent același pedagog/psiholog.

4.2.7 Avocatul va discuta cu organul de urmărire penală despre cerințele în ce privește participarea pedagogului, iar după caz va face și cererile de rigoare.

● ALTE ACȚIUNI

4.2.8 Codul pe procedură penală stabilește cerințe speciale de desfășurare a audierii cu participarea copilului fără a reglementa anumite condiții speciale pentru alte acțiuni procesuale. Acest lucru nu înseamnă că avocatul în cadrul celorlalte acțiuni cu participarea copilului se va conduce numai de recomandările în ce privește reprezentarea adulților. Cel puțin, avocatul va ține cont de recomandările enumerate în continuare.

4.2.9 Avocatul trebuie să analizeze necesitatea solicitării participării pedagogului sau psihologului și în cadrul altor acțiuni procesuale decât audierea. În orice caz, avocatul va solicita participarea acestuia în cazul când acțiunea este orientată spre obținerea declarațiilor din partea copilului (de exemplu, confruntarea) sau cu impact deosebit (confruntarea, verificarea declarațiilor la locul faptei).

4.2.10 În general, participarea la confruntare trebuie evitată.

4.2.11 Dacă strategia apărării include cooperarea cu organul de urmărire penală, avocatul, de regulă, va recomanda copilului să refuze de a participa în cadrul confruntării care poate provoca un impact psihologic negativ sporit (de exemplu, confruntarea cu un co-învinuit în cazul în care acesta și copilul au interese contradictorii, confruntarea cu partea vătămată care este predispusă agresiv etc.).

4.2.12 Avocatul va examina posibilitatea de a refuza participarea copilului la confruntare cu adulții cu care ar putea avea o relație mai specială (de exemplu, părinți sau alte rude).

4.2.13 În luarea deciziei despre impactul posibil al confruntării asupra copilului, avocatul va lua în considerare particularitățile psihologice ale lui și caracterul relației cu persoana cu care se va confrunta (dacă o asemenea relație există). Exemple când acestea pot servi temei pentru a refuza participarea la confruntare ar putea fi cazurile când copilul este neîncrezut ori se află în situație de supunere/subordonare față de persoana cu care urmează să se confrunte.

4.2.14 La desfășurarea acțiunilor procesuale, avocatul va atrage atenția că standardele internaționale pun un accent deosebit pe dreptul copilului la confidențialitate, pentru a se evita stigmatizarea acestuia sau alte tipuri de impact psihologic negativ din cauza unei publicități extinse sau inutile.

4.2.15 Avocatul va urmări ca participanții la acțiunile procesuale să fie preîntâmpinați despre inadmisibilitatea divulgării datelor din cadrul acțiunii procesuale.

4.2.16 Avocatul se va opune participării copilului în cadrul reconstituirii faptei, verificării declarațiilor la fața locului (sau acțiunilor similare) dacă aceasta presupune un loc în care persoane străine ar putea observa copilul.

4.2.17 Excepție pot fi cazurile când, după o discuție cu copilul despre posibilitatea de a fi văzut de persoane din public, acesta dorește să participe la reconstituirea faptei sau acțiunea este importantă pentru apărarea copilului. În astfel de cazuri, avocatul se va asigura ca să se ia toate măsurile necesare pentru a minimiza expunerea publică a copilului.

4.2.18 Avocatul se va asigura ca participarea la reconstituirea faptei să fie consultată în prealabil cu copilul și că aceasta nu presupune traumatizarea lui.

4.3 ACȚIUNI ORIENTATE SPRE APLICAREA MĂSURILOR ALTERNATIVE

4.3.1 Elementul principal al unui sistem eficient de protecție a drepturilor și intereselor copilului în conflict cu legea este faptul ca acesta să adopte o abordare de intervenție minimă la oricare din etapele în care copiii intră în atenția autorităților din acest sistem. Argumentul-cheie pentru aceasta este faptul că contactul îndelungat cu sistemul de justiție poate avea un impact negativ asupra copilului.

4.3.2 Legislația procesual penală prevede diferite posibilități de a soluționa cauza unui copil în conflict cu legea pe căi care evită participarea acestuia într-un proces judiciar deplin, iar avocatul are o obligație importantă de a solicita sau aplica măsurile alternative prevăzute oricând aceasta este posibil și deservesc în cea mai bună manieră posibilă interesul superior al copilului.

4.3.3 Aplicarea măsurilor alternative în primul rând vizează soluțiile existente de încetare a urmăririi penale, iar mai apoi soluțiile prevăzute de procesele speciale (suspendarea condiționată a urmăririi penale, acordul de recunoaștere a vinovăției, acceptarea probelor acuzării și derularea unui proces judiciar simplificat).

4.3.4 Avocatul va informa și consulta copilul și părinții acestuia în detaliu cu privire la posibilitatea de a recurge la o procedură sau soluție alternativă.

4.3.5 Avocatul trebuie să explice eventualele consecințe ale fiecărei opțiuni (de exemplu, de a recunoaște vinovăția, de a întreprinde anumite acțiuni, existența unui cazier judiciar etc.).

4.3.6 Pe baza informațiilor corespunzătoare, juridice sau de altă natură, copiii ar trebui să beneficieze de posibilitatea de a alege sau, după caz, exprima opinia în privința soluției alternative care va fi solicitată/aplicată.

4.3.7 Recurgerea la măsurile alternative va avea loc atunci când copilul recunoaște faptele și circumstanțele care i se impută, iar avocatul este satisfăcut că o asemenea recunoaștere este susținută factual.

4.3.8 Avocatul nu va recomanda admiterea responsabilității și participarea la aplicarea alternativelor cu scopul de a obține o soluționare mai rapidă și convenabilă pentru avocat a cazului.

4.3.9 Pe de altă parte, este contrar eticii profesionale și constituie o încălcare gravă a standardelor de acordare a unei asistențe eficiente cazurile în care avocatul va tergiversa recomandarea/aplicarea măsurilor alternative în scopul de a participa la mai multe acțiuni procesuale, pentru a putea cere/justifica un onorariu mai mare.

4.3.10 Dacă avocatul nu este convins de vinovăția copilului sau consideră că există o probabilitate foarte mică ca acesta să fie recunoscut vinovat, iar copilul și reprezentanții legali ai lui, după discuții în care le-au fost explicate detaliat consecințele, insistă asupra încetării urmăririi din motive de expediență, acesta în principiu trebuie să aleagă să asiste în continuare familia și copilul în decizia pe care au luat-o.

4.3.11 Refuzul, de exemplu, de a semna un acord de împăcare sau recomandarea familiei și copilului de a alege în cazurile descrise în punctul anterior a unui alt avocat ar trebui să fie excluse, deoarece avocatul va pune în aceeași dilemă un alt coleg de al său, fără ca situația să fie rezolvată ca atare.

4.3.12 Excepții de la recomandarea anterioară pot fi cazurile în care avocatul consideră că nu a avut o relație de încredere suficientă cu familia, iar un alt avocat ar putea să aibă o prestație mai bună în acest sens sau în cazurile când soluția adoptată contravine profund opiniei personale a avocatului despre impactul deciziei asupra interesului superior al copilului.

4.3.13 Serviciile avocatului pe cauzele penale care prevăd posibilitatea împăcării părților, precum și negocierile legate de soluționarea acțiunii civile într-o cauză penală sunt indisolubil legate de volumul asistenței juridice calificate pe care avocatul urmează să o acorde (a se vedea și Capitolul 7).

4.3.14 Avocatul va avea un rol activ în ceea ce privește ajutorarea părților în a negocia o împăcare. Din practică se pare că există mai multe șanse de succes atunci când părinții sunt acei care negociază cu victima. Avocatul trebuie să le ofere acestora suficiente instrumente și sfaturi pentru a duce la bun sfârșit negocierea. Aceasta însă nu exclude implicarea pleneră a copilului în negocieri, care ar putea fi atât o ocazie pentru realizarea dreptului la participare, cât și o posibilitate de asumare a responsabilității din partea acestuia și o oportunitate de reabilitare.

4.3.15 Avocatul va informa prompt copilul și familia acestuia despre orice propunere de împăcare pe care a primit-o sau despre alte discuții în acest sens pe care le-a avut cu partea vătămată.

4.3.16 Avocatul va ține cont că împăcarea în principiu nu presupune în mod obligatoriu recunoașterea vinovăției și, deci, poate fi folosită ca alternativă pentru art.54 și art.55 CP dacă aceasta o dictează cazul.

4.3.17 Pentru a ajunge la un acord, avocatul ar putea încuraja părțile să meargă la un mediator, pentru ca să discute conflictul lor.

4.3.18 Dacă apărarea promovează încetarea urmăririi penale în baza art.54 și art.55 CP, avocatul va acumula și prezenta procurorului probe și argumente pentru aplicarea unei asemenea soluții.

4.3.19 Pentru plasarea copilului într-o instituție specială este necesară autorizația judecătorului de instrucție. În acest scop, procurorul, după adoptarea ordonanței de încetare a procesului penal, înaintează un demers privind liberarea copilului de răspundere penală, cu plasarea acestuia într-o instituție specială. La determinarea soluției de încetare a procesului penal cu plasarea copilului într-o instituție specială este obligatoriu deja să existe referatul prezentențial care va fi luat în considerare la aplicarea soluției date.

5.1 PREGĂTIREA PENTRU EXAMINAREA CAUZEI ÎN JUDECATĂ

5.1.1 Pregătirea pentru examinarea cauzei în judecată se va axa, în principal, pe pregătirea apărării și pe pregătirea copilului acestuia pentru participarea efectivă în cadrul instanței de judecată.

5.1.2 Pregătirea copilului pentru participarea în instanța de judecată constă în pregătirea psihologică și emoțională a lui, pregătirea pentru a face declarații (dacă este cazul) și pregătirea pentru participarea în cadrul examinării probelor. Pentru primele două elemente, avocatul va consulta, în special, recomandările privind standardele de calitate în cauzele privind martorii copii.

5.1.3 Pentru pregătirea apărării, avocatul va consulta și recomandările formulate de către Uniunea Avocaților în ce privește standardele de calitate aplicabile asistenței juridice în cauzele penale. Suplimentar, avocatul va ține cont de recomandările formulate în continuare.

5.1.4 Conform art.474 Cod de procedură penală, ședința de judecare a cauzei în privința minorului, de regulă, nu este publică. Lipsa publicității procesului judiciar în cauzele cu minori reprezintă o garanție suplimentară de desfășurare efectivă a procesului judiciar, care are rolul de a proteja personalitatea minorului de privirile stânjenitoare ale publicului larg, de a nu deteriora reputația acestuia în mediul în care trăiește, de a asigura o atmosferă psihologică calmă, care să conducă la examinarea deplină și obiectivă a cazului judiciar, fără intimidare.

5.1.5 Avocatul va depune o cerere prin care va solicita ca ședințele de judecată să fie închise.

5.1.6 Etapa judecării cauzei crește probabilitatea expunerii publice a copilului. Dreptul lui la confidențialitate impune și alte reguli, de care avocatul trebuie să țină cont. Astfel, avocatul trebuie să asigure în măsura posibilităților menținerea datelor cu caracter personal ale copilului în strictă confidențialitate, fără ca terții să aibă acces la ele, protejarea adolescentului de efectele adverse, care pot să apară din publicarea unei informații despre caz în mass-media (de ex., prin prezentarea numelor unor copii aflați în conflict cu legea).

5.1.7 Ținând cont de faptul că cauzele cu minori se judecă de urgență, avocatul va pregăti tot ce depinde de el pentru ca examinarea cauzei să înceapă fără organizarea ședinței preliminare.

5.1.8 În multe cazuri, în special în ce privește copiii, terminarea urmăririi penale poate duce la decăderea temeiurilor pentru aplicarea măsurilor preventive. Avocatul va examina această chestiune și, după caz, va înainta în instanță o cerere de revocare sau înlocuire a măsurii preventive.

5.1.9 Conform prevederilor art.475 Cod de procedură penală, cercul circumstanțelor care urmează a fi dovedite în cauzele ce implică copii este mai mare decât în cazul adulților. Uneori, organul de urmărire penală atrage atenția în mod principal la stabilirea vârstei copilului, ignorând mai mult sau mai puțin celelalte circumstanțe. De aceea, avocatul va avea obligația să înainteze cererile respective încă în cadrul urmăririi penale.

5.1.10 În pregătirea pentru ședința de judecată în cadrul analizei dosarului, avocatul va stabili în ce măsură au fost constatate circumstanțele suplimentare stabilite de lege. În caz de necesitate, avocatul va pregăti cererile necesare pentru completarea informației și va efectua o investigație proprie.

5.1.11 La constatarea acestor circumstanțe, avocatul va ține cont de:

- a. componența familiei și condițiile de trai;
- b. natura relațiilor copilului cu membrii familiei și/sau cu îngrijitorii săi;
- c. surse de stres pentru copil și/sau familie (se au în vedere circumstanțe care nu au legătură că procesul penal, de exemplu, deces, divorțul părinților, violență domestică);
- d. interacțiunea anterioară cu organele de drept, poliția sau cu autoritățile de asistență socială și natura acestei interacțiuni/relații.

În întocmirea evaluării, avocatul urmează să aibă o reprezentare în privința caracterului, înclinațiilor și intereselor copilului. Prezintă interes și datele privitoare la copil ce se referă la tipul familiei (completă, incompletă, organizată, dezorganizată etc.), membrii familiei biologice și extinse (vârstă, ocupație, școlarizare, antecedente patologice etc.), condițiile în care trăiește și este educat minorul, situația socială și financiară. Totodată, urmează a fi reflectate și antecedentele comportamentale și penale ale membrilor familiei, aspecte legate de violență în familie și dacă e cazul, practicarea viciilor legate de consumul excesiv de alcool, droguri sau substanțe psihotrope;

- e. de asemenea, pentru avocat pot fi importante datele despre comportamentul în cadrul familiei și în comunitate (aspecte legate de relaționarea cu rudele, vecinii, prietenii), în sensul modului în care este perceput și caracterizat de către aceștia.

5.1.12 Avocatul va solicita după necesitate instanței să atragă la dezbaterile judiciare reprezentanți ai instituțiilor, întreprinderilor în cadrul cărora a muncit sau a făcut studii minorul. În caz de necesitate, acestor persoane li se oferă posibilitatea de a expune părerea organizațiilor care le-au împuternicit despre părinți și minor.

5.1.13 Avocatul, în mod ideal, va discuta cu persoane, inclusiv rude care au avut un contact semnificativ cu copilul și ar putea furniza informație relevantă despre acesta. Avocatul, de regulă, va obține o evaluare psihologică a copilului care o va prezenta instanței, iar, în măsura necesității, va obține o consultație psihiatrică, medicală sau socială de la specialiști.

5.1.14 Avocatul, dacă constată dereglări în dezvoltarea mintală a copilului, va solicita efectuarea unei expertize ambulatorii pentru stabilirea responsabilității acestuia sau corespunderii vârstei de dezvoltare a copilului cu vârsta atestată în actul de naștere sau, după caz, prin raportul de expertiză. Este important ca expertiza să stabilească dacă copilul rămâne în urmă în dezvoltarea psihică/intelectuală și dacă da, atunci prin ce aceasta se manifestă; putea copilul să-și dea seama de semnificația faptelor lui ținând cont de nivelul și particularitățile de dezvoltare psihică; dacă copilul are particularități care ar fi putut să favorizeze săvârșirea infracțiunii.

5.1.15 Circumstanțele stabilite vor asigura cercetarea multilaterală, sub toate aspectele, a cauzei penale pentru o hotărâre echitabilă. Pentru apărător, aceste prevederi oferă posibilități largite, deoarece datele indicate mai sus pot să fie folosite pentru atenuarea răspunderii sau pentru eliberarea de răspunderea penală sau de pedeapsă.

5.1.16 De regulă, avocatul va solicita Serviciului de asistență psihopedagogică efectuarea unei evaluări psihologice. Acest serviciu întocmește un raport de evaluare care poate completa datele ce se conțin în referatul prezentțial.

5.1.17 Evaluarea psihologică complexă a copiilor, va include:

- a. stabilirea particularităților individuale ale copilului: emoțional, motor, cognitiv, verbal, social etc., identificarea punctelor forte și a necesităților speciale de dezvoltare ale copilului;
- b. determinarea formelor de incluziune (totală, parțială, ocazională) a copilului în activitățile educaționale la nivel de clasă și instituție;
- c. stabilirea formelor de adaptări: de mediu, de asistență psihopedagogică și de evaluare;
- d. stabilirea cerințelor educaționale speciale, a măsurilor de intervenție și serviciilor de suport pentru incluziunea educațională.

5.1.18 Făcând cereri pentru administrarea probelor, avocatul nu trebuie să uite că, în cauzele ce implică minori, în cercul martorilor sunt incluse toate persoanele ce pot oferi informații privind circumstanțele importante pentru examinarea cauzei penale, printre acestea fiind și altele decât cele legate de vinovăție și fapta comisă. Lipsa persoanelor martori, care cunosc condițiile de trai și educare ale copilului și ale altora de acest fel trebuie tratată ca un impediment în examinarea cauzei de către judecată.

5.1.19 La fel, avocatul va colecta direct și va prezenta direct instanței probele relevante cauzei (referința de la locul de studii, certificatul privind componența familiei etc.).

5.2 PARTICIPAREA AVOCATULUI ÎN CADRUL EXAMINĂRII CAUZEI ÎN FOND.

5.2.1 Până la începerea examinării cauzei în fond, avocatul trebuie să se asigure că desfășurarea procesului va avea loc în condiții optime. În acest sens, avocatul poate insista ca procesul judiciar să se desfășoare nu în biroul personal al judecătorului, dar în sala de judecată special amenajată pentru desfășurarea procesului. Totuși, avocatul nu va aplica rigid reguli în această privință. De exemplu, uneori biroul judecătorului poate fi o locație mai binevenită decât sala de ședințe.

5.2.2 Avocatul va acorda atenție localizării în spațiu a participanților. Se recomandă ca minorul să se afle lângă avocatul care-i apără interesele sau în imediata apropiere a acestuia pentru asigurarea consultării acestuia pe tot parcursul procesului.

5.2.3 Avocatul se va asigura ca copilul să aștepte începerea ședinței într-un loc separat de alți participanți, pentru ca să nu fie expus intimidării, limbajului ofensiv sau abuzului.

5.2.4 Regulile de la Beijing prevăd că judecata trebuie să aibă loc într-o atmosferă de înțelegere, care să-i permită copilului să participe și să se exprime liber. Avocatul trebuie:

- a. să asigure că copilul nu este tratat ca un criminal care urmează a fi pedepsit, dar ca un tânăr care are probleme și care trebuie ajutat să le depășească;
- b. să explice procedura copilului în termeni pe care acesta îi înțelege;
- c. să le aducă aminte reprezentanților legali, iar după caz să informeze despre datoria lor să facă orice pentru apărarea intereselor copilului;

- d. să asigure că copilul are posibilitatea personal sau, după caz, prin avocat sau prin reprezentantul legal să pună întrebări oricărui martor. Aceasta presupune nu numai oferirea posibilității de a pune întrebări, dar și pregătirea psihologică a acestuia de a-și exercita acest drept;
- e. să solicite, după caz, întreruperi în cadrul procesului, ținând cont de inabilitatea/incapacitatea unui copil de a se concentra pe o perioadă lungă.

5.2.5 Avocatul va prezenta toate probele admisibile și favorabile copilului și intereselor acestuia. Astfel, avocatul va solicita opinia prin prezența personală sau prin intermediul documentelor unor astfel de persoane ca profesori, asistenți sociali, polițiști care ar putea ajuta în luarea unei decizii corecte.

5.2.6 Chiar dacă poziția avocatului coincide cu poziția altor participanți (de exemplu, reprezentanții autorității tutelare), avocatul trebuie să fie pregătit și să participe pe deplin în proceduri fără a face pur și simplu referire la poziția altor participanți.

5.2.7 Avocatul trebuie să organizeze apărarea și pledoaria în așa fel încât să abordeze interesele copilului, să descrie problematica cauzei din perspectiva acestuia și să mențină cercetările axate pe necesitățile lui, inclusiv prin indicarea consecințelor la diferite soluții.

5.2.8 Avocatul trebuie să solicite asistența instanței în determinarea unei acomodări rezonabile a copilului și a sălii de ședințe, restricționarea manierei și formulării întrebărilor nepotrivite pentru copil.

5.2.9 Avocatul are dreptul de a cere îndepărtarea copilului în conflict cu legea din sala de ședințe. Avocatul va face o asemenea cerere numai în cazul în care se constată cu certitudine că circumstanțele care trebuie examinate vor avea o influență negativă asupra minorului.

5.2.10 În asemenea situații, avocatul va informa și discuta obligatoriu cu copilul, poate solicita și opinia pedagogului sau psihologului care participă la examinarea cauzei. Îndepărtarea poate avea loc doar pentru perioada când vor fi examinate circumstanțele care vor avea o influență negativă asupra minorului.

5.2.11 În toate cazurile, instanța trebuie să respecte și prevederile art.6 al Convenției europene pentru drepturile omului. La examinarea chestiunii privind îndepărtarea minorului din sala ședinței de judecată sunt implicate toate părțile care își expun opinia privind oportunitatea și necesitatea îndepărtării minorului, decizia aparținând instanței de judecată.

5.2.12 La reîntoarcerea minorului, instanța este obligată să-l informeze într-o formă accesibilă despre conținutul acțiunilor care au avut loc și să asigure dreptul copilului de a pune întrebări tuturor persoanelor care au fost audiate în lipsa lui, asupra tuturor circumstanțelor cauzei pe care le consideră importante.

5.2.13 În momentul îndepărtării minorului din sala de judecată, instanța trebuie să asigure ca acesta să fie izolat de martori, părți vătămate sau alți participanți la proces care nu au fost încă audiați.

5.2.14 Avocatul este obligat să adopte în cadrul pledoariei o poziție în privința soluției cazului, ținând cont ca recomandările făcute în privința măsurilor și sancțiunilor, în afară de faptul că trebuie să fie legale, să fie răspunsuri constructive și personalizate în funcție de faptele comise, ținându-se cont de principiul proporționalității, vârsta, bunăstarea și dezvoltarea fizică și psihică a copilului, precum și de circumstanțele cazului. Soluția propusă ar trebui să vizeze și așa necesități, cum ar fi dreptul la educație, formare profesională, angajare, reabilitare și reinsertie.

5.2.15 Sentințele judecătorești care vizează copiii ar trebui explicate acestora într-un mod corespunzător, într-un limbaj ușor de înțeles, în special sentințele care nu au urmat opiniile copiilor.

5.3 ASIGURAREA DREPTURILOR COPILULUI ÎN CADRUL CĂILOR DE ATAC

5.3.1 După pronunțarea sentinței, avocatul copilului ar trebui să comunice și să explice acestuia într-un limbaj adaptat nivelului său de înțelegere despre măsurile care pot fi luate.

5.3.2 Avocatul trebuie să explice nu numai natura juridică și posibilitatea unui apel/recurs, dar și consecințele legale și non legale (de exemplu, timpul necesar, prezența la ședințe suplimentare etc.) ale acestuia.

5.3.3 Avocatul nu va folosi căile de atac în mod nejustificat sau pentru a obține un onorariu suplimentar.

5.3.4 Privarea de libertate trebuie să fie o sancțiune excepțională și pe o perioadă minimă. În aplicarea detenției, trebuie să se țină cont că, cu cât este mai mic copilul cu atât este mai contraindicată privațiunea de libertate. Aplicarea acesteia, mai ales pentru infracțiunile săvârșite pentru prima dată și care nu prezintă un pericol social sporit, poate fi un motiv suficient de întocmire a unei cereri de apel/recurs care ar viza individualizarea corectă a pedepsei.

5.3.5 Dacă copilul după consultările care le-a avut cu avocatul dorește să declare apel, avocatul va întocmi cererea în interesul copilului sau, după caz, îl va ajuta pe acesta să întocmească cererea.

5.3.6 Dacă avocatul nu consideră că este necesar de a declara apel/recurs, dar copilul insistă, avocatul va ajuta copilul să întocmească cererea, care, în acest caz, poate să fie semnată de copil.

5.3.7 Dacă copilul nu dorește să declare apel/recurs, iar avocatul consideră că aceasta este în interesul lui, avocatul va înainta cererea respectivă și va explica dreptul acestuia de a-l înlocui cu un alt avocat în cazul în care nu este de acord cu cererea înaintată.

5.3.8 Avocatul va lua asupra sa eforturile de depunere a cererii de apel/recurs în cazul în care aceasta este întocmită de către copil.

5.3.9 Avocatul va întocmi în mod obligatoriu o referință în scris la apelul/recursul făcut de alte părți, indiferent dacă acesta este în favoarea sau defavoarea copilului.

5.3.10 Ca și în cazul instanței de fond, avocatul va explica copilului decizia instanței de apel/recurs și mijloacele legale de apărare disponibile în continuare.

5.3.11 Avocatul care a reprezentat copilul pe parcursul procesului până când hotărârea a devenit definitivă și irevocabilă trebuie să fie pregătit să continue reprezentarea acestuia și la etapa executării hotărârii. În special, legislația prevede posibilități largi de eliberare condiționată înainte de termen a copilului condamnat la privațiune de libertate. Avocatul trebuie să anunțe copilul despre aceste posibilități atunci când acestea intervin.

5.3.12 Avocatul trebuie să anunțe copilul despre momentul când obligațiile pe care acesta le are față de copil încetează și eventualele contacte pe care copilul și avocatul ar putea să le aibă pe acest caz.

5.3.13 În calitate de ultimă acțiune, avocatul va solicita familia și copilul să ofere opiniile lor în privința serviciilor prestate. Avocatul ar putea să aibă un formular de evaluare care ar putea fi completat și trimis prin poștă pentru a se asigura anonimatul.

6.1 RECOMANDĂRI GENERALE PRIVIND REALIZAREA ACȚIUNILOR PROCESUALE

6.1.1 Legislația procesuală prevede mai multe proceduri speciale care pot fi aplicate față de un copil. În asemenea situații, rolul avocatului este de a constata dacă procedura ce urmează a fi aplicată corespunde interesului superior al copilului.

6.1.2 Avocatul va ține cont că procedurile speciale care prevăd simplificarea procesului sunt, de regulă, preferabile unui proces judiciar deplin și de aceea avocatul trebuie să promoveze o astfel de soluție ca parte a strategiei de apărare.

6.1.3 Avocatul va ține cont că procedura de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante nu se aplică în cazurile infracțiunilor săvârșite de către copii.

6.1.4 Avocatul va solicita aplicarea procedurii de suspendare condiționată a urmăririi penale față de un copil când nu a fost posibilă aplicarea măsurilor alternative care ar duce la încetarea urmăririi penale.

6.1.5 Înainte de înaintarea cererii, avocatul va explica copilului și reprezentantului legal esența acestei proceduri și va obține consimțământul acestora pentru o astfel de soluționare a cazului.

6.1.6 Avocatul va pregăti argumentele și probele necesare care ar determina soluționarea favorabilă a acestei cereri (copilul anterior nu a săvârșit alte fapte antisociale și solicită acordarea unei șanse de corectare; fapta săvârșită de către copil nu are o rezonanță socială în localitatea respectivă; climatul social (familia, locul de studii, locul de trai) al copilului face posibilă resocializarea acestuia fără a fi supus judecății).

6.1.7 Ordonanța de suspendare condiționată a urmăririi penale se înmânează copilului în prezența apărătorului și a reprezentantului legal.

6.1.8 Avocatul va explica esența și consecințele nerespectării obligațiilor stabilite.

6.1.9 Avocatul va continua asistarea copilului în funcție de necesitate. De exemplu, dacă ordonanța de suspendare condiționată a urmăririi penale a fost contestată de partea vătămată la judecătorul de instrucție; la încălcarea ordinii publice sau la comiterea unei fapte antisociale de către copil în cadrul termenului de probă, avocatul va examina minuțios circumstanțele pentru a putea aduce argumente că nu a avut loc o încălcare cu rea-credință a obligațiilor de către minor, care ar duce la invalidarea instituției liberării condiționate de răspundere penală a copilului.

6.1.10 La expirarea termenului de probă, avocatul va aduce argumente despre respectarea condițiilor de către copil în termenul de probă și oportunitatea emiterii unei ordonanțe de încetare a urmăririi penale cu liberare de răspundere penală.

6.2 ACORDUL DE RECUNOAȘTERE A VINOVĂȚIEI ȘI JUDECAREA CAUZEI ÎN BAZA PROBELOR ADMINISTRATE LA UMĂRIREA PENALĂ

6.2.1 Examinarea cauzei în ședința de judecată cu participarea minorului inculpat în procedură generală constituie uneori o tergiversare a procesului cu consecințe negative asupra minorului. Avocatul va informa copilul și reprezentantul legal despre opțiunea încheierii unui acord de recunoaștere a vinovăției sau posibilitatea judecării pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, dacă suspendarea condiționată a urmăririi penale nu a fost posibilă, iar avocatul ajunge la concluzia că în baza probelor existente copilul probabil va fi condamnat pentru infracțiunea care i se impută.

6.2.2 Avocatul va ține cont de faptul că, de obicei, acordul de recunoaștere a vinovăției este mai puțin convenabil ca procedură și efecte decât procedura judecării în baza recunoașterii probelor administrate de acuzare. Totuși, acestea au multe în comun în ceea ce privește activitatea avocatului.

6.2.3 În cazul eventualității încheierii unui acord, apărătorul își va axa activitatea sa pe:

- a. evaluarea oportunității de a încheia un acord;
- b. informarea clientului/beneficiarului despre această oportunitate;
- c. convingerea procurorului despre rezonabilitatea încheierii unui acord în caz că este nevoie (omisiunea de a negocia este o asistență ineficientă);
- d. negocierea unei poziții cât mai favorabile.

6.2.4 Avocatul nu ar trebui să presupună că clientul/beneficiarul este vinovat și (sau) că acordul de recunoaștere a vinovăției este soluția cea mai potrivită fără să se documenteze în acest sens. Încheierea unui acord de recunoaștere a vinovăției trebuie să fie una din variantele posibile atunci când avocatul elaborează strategia de apărare, dar nu cea mai importantă. În afară de acordul de recunoaștere a vinovăției, apărătorul trebuie să ia în considerare posibilitatea aplicării altor alternative mai avantajoase pentru clientul/beneficiarul său.

6.2.5 Înainte de a începe negocierea cu procurorul, apărătorul trebuie:

- a. să fie minuțios familiarizat atât cu versiunea procurorului despre circumstanțele cazului, cât și cu versiunea copilului;
- b. să se documenteze în întregime despre antecedentele penale ale copilului și să evalueze influența acestora asupra soluției probabile;
- c. să cunoască dacă procurorul poate dovedi vinovăția. Deseori, tocmai în ziua judecării se constată dacă toți martorii se vor prezenta sau doresc să facă declarații, precum și dacă sunt prezente alte probe de învinuire. Aceasta în sine poate influența probabilitatea câștigării cauzei;
- d. să cunoască dacă poate prezenta anumite argumente legale ce ar duce la respingerea anumitor probe.

6.2.6 Avocatul ar trebui să încerce să investigheze independent învinuirile aduse. Aceasta se face atât prin analiza informației puse la dispoziție de procuror sau client/beneficiar, cât și prin studierea dosarului (dacă s-a ajuns la această etapă), identificarea și interviuarea potențialilor martori, identificarea probelor materiale etc.

6.2.7 Avocatul are o obligație specială de informare a copilului și reprezentanților legali în privința acordului de recunoaștere a vinovăției și, mai ales, în privința drepturilor pe care le are copilul în legătură cu acordul de recunoaștere, consecințele acordului (sau, după caz, recunoașterii probelor în acuzare), explicarea tuturor aspectelor cazului (admisibilitatea unor probe, posibile încălcări care pot fi folosite în favoarea copilului etc.), posibilitățile de apărare dacă nu s-ar recurge la această procedură și probabilitatea condamnării/pedepsei în cazul procedurii generale.

7.1 MEDIEREA

7.1.1 Conform art.2 al Legii cu privire la mediere, medierea reprezintă o modalitate alternativă de soluționare a conflictului dintre părți pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe persoane.

7.1.2 În cazurile ce implică copiii, în virtutea Convenției privind drepturile copilului, avocatul are obligația de a lua în considerare aplicarea medierii în calitate de alternativă disponibilă pentru procedura obișnuită (art.40 al Convenției).

7.1.3 Medierea este posibilă atât la urmărirea penală, cât și ulterior. Totuși, se recomandă ca avocatul, dacă o consideră oportună, să recomande cât mai curând posibil apelarea la mediere. Folosirea medierii la o etapă inițială a procesului reduce efectul psihologic negativ care îl are asupra persoanelor, în deosebi asupra copiilor.

7.1.4 Serviciile unui mediator pot fi folosite pentru a ajunge la o împăcare cu partea vătămată care ar duce la încetarea urmării penale sau procesului penal (art.109 CP și 276 CPP). În afară de aceasta, avocatul copilului poate să folosească medierea și în cadrul acestor, dar și altor infracțiuni pentru a negocia o soluție pentru acțiunea civilă înaintată.

7.1.5 În cadrul altor infracțiuni decât cele pentru care este posibilă împăcarea, avocatul poate sfătui copilul că un acord de mediere prin care acesta și-ar asuma unele angajamente față de victimă sau societate și pe care le-ar îndeplini ar putea fi folosit pentru a dovedi că corectarea lui este posibilă și fără supunerea la răspunderea penală (art.54-55 CP, art.57-58 CP și art.483 CPP), liberarea condiționată de răspundere penală (art.59 CP, art.510-512 CPP), liberarea de pedeapsă datorită schimbării situației (art.94 CP), liberarea de pedeapsă a minorilor (art.93 CP), condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei (art.90 CP).

7.1.6 Rezultatele medierii ar putea fi folosite și pentru individualizarea pedepsei. Astfel, medierea poate „produce” fie circumstanțe pe care legea le recunoaște expres circumstanțe atenuante (căința sinceră, repararea benevolă a pagubei pricinuite sau înlăturarea daunei cauzate, contribuirea activă la descoperirea infracțiunii), fie alte împrejurări pe care judecătorul le-ar putea considera ca fiind atenuante.

7.1.7 În accepțiunea Legii cu privire la mediere, părți la medierea în cauzele penale sunt victima infracțiunii și făptuitorul. La medierea în cauzele în care participă copilul în conflict cu legea este obligatorie participarea pedagogului/ psihologului.

7.1.8 În funcție de scopul medierii, la aceasta ar trebui să participe și reprezentanții legali ai copilului (de exemplu, cazuri de împăcare sau soluționare a acțiunii civile). Avocatul poate asista copilul în procesul de mediere a cauzei.

7.1.9 Înainte de mediere avocatul va analiza și discuta cazul și poziția apărării cu copilul și familia.

7.1.10 Dacă se decide participarea apărătorului la mediere, iar partea vătămată are avocat, este o soluție corectă ca negocierile să aibă loc și în prezența avocatului părții vătămate.

7.1.11 Dacă participă la mediere, avocatul va căuta să ajungă în discuții la o soluție cât mai avantajoasă pentru copil, fără a periclita succesul acestor negocieri. În acest sens, avocatul va abandona stilul adversarial.

7.1.12 Avocatul va fi cât mai creativ în ceea ce privește necesitățile victimei și posibilele soluții. Partea vătămată nu este totdeauna orientată spre recuperarea prejudiciului. În practică, unele victime sunt de acord să se împace cu condiția că au obținut scuze sincere din partea copilului sau o promisiune a acestuia de a nu mai comite fapte ilegale pe viitor.

7.1.13 Interesele copilului ar avea de suferit dacă unicul impediment pentru obținerea unui acord de împăcare ar fi dificultatea pentru copil și familia acestuia să întoarcă suma pretinsă de victimă. În acest sens, avocatul ar putea acționa în sensul găsirii unei soluții potrivite (plata în rate, întocmirea unui contract de împrumut pe un termen mai îndelungat, oferirea unor servicii voluntare de către copil etc.) sau în sensul convingerii victimei de a reduce suma pretențiilor (informarea despre probabilitatea mică de a obține prin sentință satisfacerea unor pretenții, atragerea atenției la obținerea mai rapidă a unei recompense mai mici acum, în comparație cu ceva mai mult, dar poate foarte îndepărtat etc.).

7.1.14 Avocatul va consulta clientul în privința acceptării sau nu a unei propuneri de acord de mediere prin discutarea avantajelor și dezavantajelor acordului propus, determinarea motivelor de ce acordul ar putea să (nu) fie în interesul copilului.

7.1.15 Mediator este persoana care asistă părțile în procesul de mediere în vederea soluționării conflictului dintre ele. În cazul în care ca mediator a fost ales un avocat, acesta nu este în drept să accepte asistența sau reprezentarea ulterioară a intereselor uneia dintre părțile procesului de mediere în legătură cu conflictul mediat.

7.1.16 În cazul în care persoanei i se incriminează săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, iar în cazul minorilor, și pentru o infracțiune gravă, inițiativa declanșării procedurii de mediere poate fi din partea: făptuitorului, victimei infracțiunii, organului de urmărire penală sau instanței de judecată cu acordul părților sau al uneia dintre părți, inclusiv din partea avocatului.

7.1.17 Medierea penală nu împiedică persoana de a renunța în orice moment la această procedură și de a apela la justiția tradițională.

7.1.18 Conținutul medierii nu poate fi obiectul relatărilor publice. Informația obținută în procesul de mediere nu poate fi divulgată și invocată de către părți și mediator în alt proces sau în fața altor instanțe.

7.2 PROBAȚIUNEA

7.2.1 Organele de probațiune constituie un pilon important în oferirea suportului și informațiilor relevante pentru individualizarea reacției legale față de infracțiunea comisă de copil.

7.2.2 În cazul copiilor în conflict cu legea, avocatul va utiliza în mod special următoarele tipuri de servicii oferite de Serviciul de probațiune:

- a. reflectarea tabloului psihosocial al copilului aflat în conflict cu legea penală;
- b. oferirea de informații referitor la familia copilului și la mediul social din care provine;
- c. asigurarea cooperării persoanei aflate în conflict cu legea penală și conformării ei la condițiile care i s-au stabilit prin hotărâre judecătorească;
- d. consilierea subiectului probațiunii în rezolvarea dificultăților personale care au condus la săvârșirea infracțiunii;

- e. coordonarea programelor sociale și a celor terapeutice pentru minori;
- f. formularea de propuneri pentru instanța de judecată referitor la principalele activități care trebuie desfășurate cu copilul în vederea facilitării procesului de prevenire a săvârșirii infracțiunii și soluționare a problemelor psihosociale.

7.2.3 La pornirea urmăririi penale, avocatul va solicita de la procuror informații privind înaintarea demersului pentru întocmirea referatului presentențial de evaluare psihosocială a personalității, iar în caz de absență a acestuia, va înainta o cerere pentru întocmirea unui asemenea demers. Referatul presentențial este obligatoriu în cadrul cauzelor penale în care în calitate de persoană acuzată este un copil.

7.2.4 Referatul presentențial este un document scris, cu caracter consultativ și de orientare.

7.2.5 Avocatul trebuie să folosească referatul presentențial în mod activ în cadrul apărării copilului. Dacă este necesar, avocatul va solicita audierea ofițerului de probațiune. În mod similar, avocatul este încurajat să discute cu consilierul de probațiune pentru a afla sau clarifica momente suplimentare necesare pentru activitatea de apărare. De exemplu, avocatul ar putea clarifica temeiurile recomandărilor făcute de consilierul de probațiune, momentele pe care consilierul a considerat să nu le includă în referat etc.

7.2.6 Avocatul va putea cere de la consilierul de probațiune informații despre nivelul de instruire școlară, comportamentul, mediul familial, cercul de prieteni și despre factorii care influențează sau pot influența conduita lui generală.

7.2.7 În general avocatul trebuie să coopereze cu serviciul de probațiune și ar trebui să instruceze și copilul să facă același lucru, cu excepția cazurilor puțin probabile când o astfel de cooperare ar putea să fie incompatibilă cu protecția intereselor legitime ale copilului.

